

**ВАЛЮТНІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЗА ЧИННИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ:
ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ**

У статті висвітлено правову природу валютних відносин, їх структурні елементи, систему суб'єктів валютного регулювання та контролю; визначено поняття валютних правовідносин.

Ключові слова: валютні правовідносини, валютні цінності, валюта, валютний контроль, валютне регулювання, резидент, нерезидент.

Інтернаціоналізація господарських зв'язків створює сприятливий клімат для міжнародного обігу національних валют, які мають найбільшу купівельну спроможність, стабільність і високий ступінь конвертованості за межами "держав емітентів". Така ситуація зумовлює зацікавленість "держав емітентів" у здійсненні заходів щодо зміцнення своїх національних валют. У зв'язку із цим посилюється роль національного законодавства у визначенні статусу іноземної валюти, порядку її обігу, забезпеченні пріоритету національної валюти та захисту її купівельної спроможності, врегулюванні інших факторів, які впливають на конвертованість національної валюти. Конвертованість національної валюти є найважливішою умовою для успішного входження країни в систему міжнародного поділу праці та міжнародної торгівлі, забезпечення захисту економічних інтересів держави в системі міжнародних господарських зв'язків.

Мета статті – розкрити поняття валютних правовідносин в Україні.

Основою для написання цієї статті стали праці таких науковців, як: А. Ю. Іоффе, В. Л. Кротюк, С. Т. Кадькаленко, Є. В. Карманов, С. М. Половко, О. Є. Северин, у яких розглянуто проблеми правового регулювання валютних відносин, зокрема валютних операцій, відповідальності за порушення валютного законодавства тощо.

Правовому регулюванню валютних відносин присвячені праці зарубіжних учених: М. М. Артьомова (щодо питань валютного контролю), В. Ф. Ебке, О. В. Ємеліна, О. М. Козиріна, Г. А. Тосуняна та ін. Серед комплексних досліджень питань контролю слід відзначити праці О. Ф. Андрійко (щодо державного контролю), О. Ю. Грачової, Л. А. Савченко (стосовно фінансового контролю). Питання валютного контролю поряд з іншими розглянуто в працях з фінансового права загалом і банківського права зокрема таких дослідників, як: Ю. В. Ващенко, І. Б. Заверуха, О. О. Качан, О. А. Костюченко, А. О. Монаєнко, О. М. Олійник, О. П. Орлюк та ін. Окремі

аспекти порушеної проблеми висвітлено у вітчизняних і зарубіжних працях економічного спрямування як спеціальних у сфері валютного регулювання й валютного контролю, зокрема Ю. О. Блащука, М. І. Власової, О. І. Кабанця, Є. В. Лисікової, В. І. Міщенко, Г. І. Самаряна, Є. В. Сумарокова, Л. Сурена, К. А. Федосєєва, Л. Д. Хамаганової, А. І. Шмирьової, В. А. Юценка та ін.

З виникненням міжнародного валютно-фінансового ринку постає питання про роль і місце валютних правовідносин у системі суспільних відносин загалом та в системі економічних відносин зокрема. Можна сказати, що операції з валютою є складовою грошово-кредитної сфери держави та впливають на її економічний розвиток і стан державного бюджету. Водночас валютні відносини є ключовою формою міжнародних економічних зв'язків [10, с. 106].

На думку деяких учених, норми права, які регулюють відносини у сфері здійснення управління грошовим обігом та валютними відносинами, становлять окремий інститут фінансового права [4, с. 219]. Ще в радянській спеціальній літературі вчені не раз робили спроби дати визначення валютних відносин. Зокрема, І. П. Айзенберг зазначав, що виникнення валютних відносин пов'язано зі здійсненням зовнішньоторговельних, зовнішньокредитних та неторговельних операцій з іноземними державами [1, с. 35]. Проте, автор не приділяв достатньої уваги виникненню валютних відносин у внутрішньому обігу держави. Схожої позиції дотримуються й деякі інші науковці. Так, у Фінансово-кредитному словнику зазначено, що валютні відносини – це суспільні відносини, які пов'язані з функціонуванням валюти при здійсненні зовнішньої торгівлі, наданні економічних та технічних послуг, отриманні за кордоном різноманітних кредитів і позичок, укладанні угод при купівлі валюти тощо [14, с. 191]. Така точка зору щодо змісту валютних відносин є зрозумілою, оскільки валютних правовідносин у внутрішньодержавному обігу ЄСРП за умов існування валютної монополії бути не могло.

Перехід України до ринкової економіки, визнання та захист права приватної власності розширив сферу правового регулювання майнових відносин. Зокрема, у сферу правового регулювання майнових відносин з 1991 р. поступово увійшли й відносини, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням валютними цінностями. Таким чином, в економічній сфері виникли нові відносини, які потребували правового регулювання.

З огляду на це наведені визначення валютних відносин у нових економічних умовах розвитку України та її інтеграції у світове господарство є неприйнятними. Ці визначення не відтворюють достатньою мірою зміст валютних відносин, тому що розглядають їх як відносини лише з використання валютних засобів для здійснення розрахунків за експортно-імпортними операціями, проте, на нашу думку, валютні відносини мають набагато глибший зміст. Тому такий однобічний характер розгляду є невиправдано спрощеним.

Валютні правовідносини виникають між різними суб'єктами з приводу специфічного об'єкта – валютних цінностей. Ці правовідносини реалізуються через правомочності володіння, використання та розпорядження валютними цінностями. Насамперед, розглянемо особливості валютних правовідносин з точки зору їх структурної побудови.

Першим структурним елементом валютних правовідносин є суб'єкти валютних правовідносин. На нашу думку, суб'єктів валютних правовідносин можна поділити на дві групи.

До першої групи суб'єктів валютних правовідносин, так званих управлінців, належать органи валютного регулювання й контролю та агенти валютного контролю. Суб'єктами, що здійснюють валютне регулювання й контроль, є:

1) органи державного управління: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України та Міністерство фінансів України; Національний банк України; Державна податкова адміністрація України; Державна митна служба України;

2) агенти валютного контролю.

Другу групу суб'єктів валютних відносин становлять особи (юридичні та фізичні), які здійснюють в Україні та за її межами операції з валютними цінностями.

Держава як особливий суб'єкт валютних правовідносин реалізує свої повноваження через механізм здійснення валютної політики. Валютну політику держави можна визначити як вплив держави, в особі уповноважених нею органів, на учасників валютних правовідносин шляхом здійснення заходів, спрямованих на досягнення цілей валютної політики, а саме: регулювання валютного ринку через ринкові механізми (безпо-

середній економічний вплив), встановлення прямих валютних обмежень і валютний контроль. Також органи управління через правові приписи виражають свої права та встановлюють обов'язкові для виконання суб'єктами другої групи правила поведінки на валютному ринку України й здійснення валютних операцій на ньому [10, с. 106].

Друга група суб'єктів валютних відносин відрізняється особливим складом учасників, для характеристики прав та обов'язків яких основне значення має віднесення їх до категорії "резиденти" чи "нерезиденти". Ці спеціальні поняття відіграють важливу роль у валютному регулюванні. Зокрема, участь у валютних відносинах цих суб'єктів визначає структуру та зміст Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" від 19.02.1993 р. № 15-93 (надалі – Декрет), який не дає визначення поняття суб'єктів валютних правовідносин, але поділяє всіх учасників валютних операцій на резидентів та нерезидентів.

До резидентів, згідно з п. 5 ст. 1 Декрету, належать:

- фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання на території України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають за кордоном;
- юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням на території України, які здійснюють свою діяльність на підставі законів України;
- дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також філії та представництва підприємств і організацій України за кордоном, що не здійснюють підприємницької діяльності.

До нерезидентів, згідно з п. 6 ст. 1 Декрету, належать:

- фізичні особи (іноземні громадяни, громадяни України, особи без громадянства), які мають постійне місце проживання за межами України, у тому числі ті, що тимчасово перебувають на території України;
- юридичні особи, суб'єкти підприємницької діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), з місцезнаходженням за межами України, які створені й діють відповідно до законодавства іноземної держави, у тому числі юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності з участю юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності України;
- розташовані на території України іноземні дипломатичні, консульські, торговельні та інші офіційні представництва, міжна-

родні організації та їх філії, що мають імунітет і дипломатичні привілеї, а також представництва інших організацій і фірм, які не здійснюють підприємницької діяльності на підставі законів України.

Поділ суб'єктів валютних правовідносин на резидентів і нерезидентів повністю відповідає світовій практиці, оскільки основою визначення резидентства фізичних осіб є постійне місце проживання на території України, а резидентства юридичних осіб – місце створення цього суб'єкта [10, с. 107].

Другим структурним елементом валютних правовідносин є об'єкти.

Загальна теорія держави та права визначає об'єктом правовідносин матеріальні й нематеріальні цінності, з приводу яких виникають ці суспільні відносини [11, с. 129].

Відповідно до цього положення, можна стверджувати, що об'єктами валютних правовідносин є валютні цінності, тобто такі цінності, щодо яких валютним законодавством встановлений особливий режим обігу на території країни та при перетині її кордонів.

Так, згідно зі ст. 1 Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю", до валютних цінностей належать:

- валюта України – грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти на рахунках, у внесках у банківських та інших фінансових установах на території України;
- платіжні документи та інші цінні папери (акції, облигації, купони до них, бони, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, ощадні книжки, інші фінансові та банківські документи), виражені у валюті України;
- іноземна валюта – іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться до банківських та інших фінансових установ за межами України.

Так визначення іноземної валюти не враховує можливість обігу і використання на валютних рахунках іноземних грошових знаків на території України. З огляду на це, заслуговує на увагу доктринальне визначення іноземної валюти. Так, на думку

В.П. Богуна, під іноземною валютою як засобом платежу слід визнавати "міжнародні грошові знаки чи грошові знаки іноземних держав у вигляді банкнот, монет, білетів державної скарбниці, казначейських білетів, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або ті, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на нові грошові знаки, що замінюють їх в обігу; кошти у грошових одиницях іноземних держав, міжнародних грошових одиницях чи у розрахункових (клірингових) одиницях, що використовуються у міжнародних розрахунках та знаходяться на рахунках чи/і вкладах у банківсько-кредитних установах на території України та за її межами" [5, с. 8]. Відповідні зміни у визначенні змісту поняття "іноземна валюта" необхідно закласти й у проекті Закону України "Про валютне регулювання", оскільки останній містить визначення, продубльоване з Декрету:

- платіжні документи та інші цінні папери (акції, облигації, купони до них, векселі (тратти), боргові розписки, акредитиви, чеки, банківські накази, депозитні сертифікати, інші фінансові та банківські документи), виражені в іноземній валюті або банківських металах;
- банківські метали – це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Термін "валюта" (від італ. *valuta* – вартість) означає грошову одиницю будь-якої держави (національна валюта) або іноземної держави (іноземна валюта) [12, с. 87]. У Юридичній енциклопедії термін "валюта" подано в трьох значеннях: 1) грошова одиниця, яка є основою грошової системи держави, зокрема гривня в Україні; 2) тип грошової системи держави (валюта золота, валюта срібна, валюта паперова) – в Україні валюта паперова; 3) грошові знаки зарубіжних країн (банкноти, монети, білети державної скарбниці), кредитні документи (векселі, чеки та ін.), які використовуються у міжнародних розрахунках [9, с. 300].

Останнім структурним елементом валютних правовідносин є зміст валютних правовідносин.

Загальновідомо, що юридичний зміст правовідносин – це зафіксовані в нормах права суб'єктивні юридичні права та юридичні обов'язки їх учасників [7, с. 190].

Суб'єктивне право розуміють як міру можливої поведінки, що належить уповноваженій особі для задоволення її інтересів та потреб і яка забезпечується відповідними юридичними обов'язками інших (зобов'язаних) осіб [10, с. 107].

Юридичний обов'язок – це покладена на зобов'язану особу й забезпечена можливістю застосування засобів державного примусу міра необхідної поведінки, яку вона повинна здійснювати в інтересах уповноваженої особи.

Фактичний зміст правовідносин – це реально здійснювані учасниками правовідносин дії, спрямовані на реалізацію їх суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

На нашу думку, основою при визначенні прав та обов'язків сторін є ст. 2 Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і контролю", яка прямо встановлює можливість як для резидентів, так і для нерезидентів бути власниками валютних цінностей, які знаходяться на території України.

З прийняттям Декрету валютні цінності набули статусу об'єктів права, але при цьому, враховуючи їх специфіку, роль і значення в цивільному обігу, вони отримали детальну регламентацію з боку держави. Так, у п. 2 ст. 2 зазначеного Декрету встановлено, що резиденти та нерезиденти мають право здійснювати валютні операції з урахуванням обмежень, встановлених як Декретом "Про систему валютного регулювання і контролю", так і іншими нормативними актами валютного законодавства України.

У тексті ст. 2 Декрету йдеться тільки про те, що резиденти та нерезиденти України мають право бути власниками валютних цінностей, які знаходяться на території України. Крім того, відповідно до Декрету резиденти наділені правом власності на валютні цінності, що знаходяться за межами України, крім випадків, передбачених законодавчими актами України. Таке право в резидентів може виникнути за таких підстав: наслідування громадянами валютних цінностей; виручка іноземної валюти суб'єктом підприємницької діяльності від реалізації за кордон своєї продукції (робіт, послуг) тощо. Крім вищеперелічених підстав виникнення права власності, право власності резидентів зберігається на інвестовані ними валютні цінності за кордон. При цьому слід зазначити, що резиденти зобов'язані отримати ліцензію на здійснення інвестицій за межі України. Порядок та умови надання таких ліцензій визначає Національний банк України [8].

Що стосується юридичних прав та обов'язків відповідних суб'єктів валютних правовідносин, то вони становлять нерозривну єдність і юридичний зміст суспільних зв'язків.

Що стосується визначення змісту валютних правовідносин, то можна констатувати, що в законодавстві не має чіткого переліку прав і обов'язків резидентів та нерезидентів. Основні права і обов'язки резидентів та нерезидентів повинні бути уніфіковані й закріплені саме в Законі "Про валютне регулювання".

До основних прав резидентів і нерезидентів, які здійснюють в Україні валютні операції, відносять:

- право на володіння, користування та розпорядження валютними цінностями в межах, дозволених валютним законодавством;
- право на здійснення валютних операцій, які не заборонені законодавством України;
- право отримати для ознайомлення акти перевірок, проведених органами й агентами валютного контролю;
- право оскаржити дії агентів валютного контролю перед відповідними органами валютного контролю, а також дії органів валютного контролю згідно з порядком, встановленим законодавством України [10, с. 106].

До обов'язків резидентів та нерезидентів України відносять:

- обов'язок здійснювати валютні операції відповідно до вимог чинного законодавства;
- обов'язок надавати органам і агентам валютного контролю документи та інформацію, що стосується здійснення валютних операцій;
- обов'язок вести облік та складати звітність за валютними операціями;
- обов'язок виконувати вимоги органів валютного контролю щодо усунення виявлених органами та агентами валютного контролю порушень чинного законодавства [10, с. 106].

Юридичним змістом валютних правовідносин є реальні дії учасників таких правовідносин щодо здійснення прав і обов'язків, тобто це спосіб дозволеної чи необхідної поведінки, встановленої нормами валютного законодавства.

На сьогодні не існує законодавчо закріпленого поняття "валютні правовідносини", але в працях багатьох авторів, які вивчають ці питання на сучасному етапі розбудови правової держави, були здійснені спроби наукового обґрунтування підстав виникнення, зміни й припинення валютних правовідносин, їх визначення та структури.

Зокрема, деякі російські вчені пропонують розглядати валютні правовідносини як суспільні відносини, що врегульовані нормами національного валютного законодавства країни й міждержавними угодами [3, с. 5]; або як сукупність урегульованих правом суспільних відносин, які виникають з приводу або у зв'язку з використанням валютних цінностей у процесі валютного регулювання, валютного контролю і валютного обігу [6, с. 9].

Отже, валютні правовідносини є специфічним видом фінансових відносин, і регулюють, з одного боку, здійснення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності операцій на міжнародному валютному ринку, а з іншого – діяльність держави та її уповноважених органів зі створення й використання валютних фондів. З нашим твердженням погоджується Є. А. Алісов, на думку якого, норми, які регу-

люють суспільні відносини в галузі здійснення керівництва грошовим обігом та валютними відносинами, є окремим інститутом фінансового права [2, с. 203].

Ряд учених у галузі фінансового права неодноразово висловлювали міркування про те, що валютна монополія, валютне регулювання, валютне законодавство є розділом, підгалуззю або інститутом фінансового права та входить до його особливої частини. Однак, на думку Н. В. Сапожнікова, суспільні відносини, які врегульовані нормами валютного законодавства, входять переважно до предмета трьох галузей права: фінансового, підприємницького (господарського) і цивільного [13, с. 37]. З погляду урегульованості нормами права валютні правовідносини є комплексними, оскільки підпадають під дію не тільки фінансового права, а й інших галузей права. Так, регулювання цих суспільних відносин здійснюється нормами цивільного, міжнародного приватного, адміністративного, банківського права, оскільки порядок і умови укладання зовнішньоекономічних договорів (контрактів) та істотні умови цих угод, зокрема, визначення валюти платежу та порядок здійснення розрахунків, регулюються міжнародним приватним і цивільним правом; порядок формування відповідних валютних коштів, необхідних для оплати імпортованих товарів, або порядок використання валютних надходжень на рахунки відповідних суб'єктів, що в кінцевому підсумку приводить до формування валютних фондів, регулюється нормами фінансового права; порядок отримання ліцензій на здійснення операцій з валютними цінностями регулюється банківським правом, відповідальність за порушення норм валютного законодавства встановлюється адміністративним і фінансовим правом.

Що стосується питання оцінювання валютних правовідносин як комплексного (змішаного) інституту, то свого часу вивченням цих питань також займався М. М. Агарков, який писав, що існують змішані інститути, у яких майнові правовідносини тісно переплітаються з іншими правовідносинами. Такі інститути слід відносити до цивільного права та інших галузей, відповідно до того, які відносини найбільш характерні для цього інституту, але віднесення такого інституту не до цивільної, а до інших галузей права не виключає відповідно застосування до нього норм цивільного права. Все вищеведене є справедливим і щодо валютних правовідносин. Так, під час реалізації суб'єктами валютних правовідносин свого права розпорядження належною їм іноземною валютою не виключається застосуванням до таких суспільних відносин норм цивільного права, оскільки йдеться про перехід права власності на валютні цінності від одних суб'єктів до інших шляхом продажу таких цінностей на міжбанківському валютному ринку. Такий продаж, на перший погляд, є цивільно-правовою уго-

дою, але, по суті, її учасники обмежені у своїй оперативній самостійності й діють у межах правил поведінки, що встановлені державою та невиконання яких тягне застосування державними органами заходів адміністративного впливу. Такі відносини мають не тільки майновий характер, а й владно-майновий, що притаманно фінансовим правовідносинам, хоча їх особливий характер не виключає застосування до них норм цивільного права.

Правове регулювання валютних відносин здійснюється різними галузями права, але, незважаючи на неоднорідність правових норм, що регулюють ці правовідносини, провідною галуззю у справі державного управління кредитно-фінансовою сферою та створення й використання валютних резервів та фондів є фінансове право України. Валютні правовідносини є специфічним різновидом фінансових правовідносин [10, с. 108].

Загальноприйнято, що найважливіші особливості фінансових правовідносин полягають у такому:

1) фінансові правовідносини виникають у процесі фінансової діяльності держави;

2) об'єктом фінансових відносин є кошти (грошові зобов'язання), точніше фонди коштів, які формуються, розподіляються та використовуються внаслідок реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків;

3) однією із сторін у фінансових правовідносинах завжди є держава чи її уповноважений орган;

4) фінансові правовідносини не передбачають рівності сторін;

5) фінансові правовідносини виражають організуючу роль держави в процесі розподілу та перерозподілу національного доходу держави;

6) фінансові відносини мають державно-владний майновий (грошовий) характер, тому ці суспільні відносини можна визначити як владно-майнові.

Аналіз цих особливостей фінансових правовідносин дає змогу говорити, що валютним правовідносинам також властиві всі ознаки фінансових, а саме:

1. Валютні правовідносини складаються у сфері фінансової діяльності держави, яка чітко регламентує порядок утворення й використання централізованих і децентралізованих валютних фондів. До зазначених валютних фондів, згідно із ст. 14 Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю", належать Державний валютний фонд України, республіканський (Автономної Республіки Крим) валютний фонд, місцеві валютні фонди тощо.

2. Підставою для виникнення валютних відносин є здійснювана державою планова діяльність з утворення й використання необхідних валютних фондів.

3. Об'єктом валютних відносин є валютні цінності, що використовуються в міжнародних розрахунках як засіб платежу.

4. Валютним відносинам, у більшості випадків, притаманний владно-майновий характер, тобто один із суб'єктів наділений державою владними повноваженнями щодо інших учасників валютних правовідносин. Це підтверджується повноваженнями Національного банку України, який здійснює управління у сфері обігу та використання іноземної валюти відповідно до ст. 2 Закону України "Про Національний банк" від 20.05.1999 р., – Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління.

Отже, для валютних відносин характерна наявність уповноваженого державою контролюючого суб'єкта, зокрема, НБУ (наприклад: видача ліцензій, накладання штрафів, відкликання ліцензій тощо).

5. Суспільні відносини, які врегульовані нормами валютного законодавства, не обмежуються відносинами, які виникають у процесі створення, розподілу та використання грошових фондів держави з метою реалізації їх завдань (фінансові правовідносини), а й тісно пов'язані із суспільними відносинами, що виникають у сфері державного управління фінансово-кредитною системою з метою забезпечення інтересів держави (адміністративні правовідносини), тобто мають комплексний характер і регулюються нормами валютного законодавства, входять до предмета фінансового та адміністративного права.

Висновки. Аналіз нормативно-правових актів і спеціальної літератури дав підстави уточнити визначення валютних правовідносин, під якими слід розуміти врегульовані нормами права суспільні відносини, що виникають у фінансово-кредитній сфері з приводу створення й використання валютних фондів держави, окремого підприємства чи громадянина і мають комплексний та владно-майновий характер.

Валютні правовідносини існують у формі валютних операцій, тому для повного аналізу правовідносин, що виникають у валютній сфері, необхідно розглянути поняття, види й правовий режим валютних операцій.

Список використаної літератури

1. Айзенберг И. П. Валютная политика СССР / И. П. Айзенберг. – Москва : Соцэкгиз, 1962. – 268 с.
2. Алисов Е. А. Финансовое право : учеб. пособ. / Е. А. Алисов. – Харьков : Эспада, 1999. – 240 с.

3. Андреев Е. П. Основы валютного законодательства : учеб.-метод. пособ. / Е. П. Андреев, О. Е. Царева ; под ред. Е. П. Андреева. – Москва, 1998. – С. 5.
4. Безугла В. В. До питання про систему фінансового права / В. В. Безугла, А. З. Мирка // Ерліхівський збірник. – Чернівці, 1994. – С. 219.
5. Богун В. П. Правове регулювання розрахунків в іноземній валюті у зовнішнь-економічних відносинах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / В. П. Богун ; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2001. – 20 с.
6. Емелин А. В. Проблемы финансово-правового регулирования валютных отношений в Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / А. В. Емелин ; Московская государственная юридическая академия. – Москва, 2000. – 24 с.
7. Загальна теорія держави і права / за ред. В. В. Копейчикова. – Київ : Юрінком Інтер, 1998. – 320 с.
8. Інструкція про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон : Постанова Правління НБУ від 16.03.1999 р. № 122 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 17. – Ст. 754.
9. Костюченко О. А. Валютне регулювання, валютний контроль / О. А. Костюченко // Юридична енциклопедія. – Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. – Т. 1: А-Г. – 672 с.
10. Кравченко Л. Валютний контроль: правова природа та місце в системі державного контролю / Л. Кравченко // Вісник прокуратури. – 2003. – № 1. – С. 105–108.
11. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави / П. М. Рабінович. – Київ, 1994. – 236 с.
12. Российская Банковская Энциклопедия / гл. ред. И. О. Лаврушин. – Москва : ЭТА, 1995. – 552 с.
13. Сапожников Н. В. Валютные операции коммерческих банков. Правовое регулирование / Н. В. Сапожников. – Москва : Юрист, 1999. – 256 с.
14. Финансово-кредитный словарь : в 3 т. / гл. ред. В. Ф. Гарбузов. – Москва : Финансы и статистика, 1984. – Т. 1: А-Й. – 511 с.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2014.

Джавага А. В. Валютные правоотношения согласно действующему законодательству Украины: понятие и особенности

В статье исследуются правовая природа валютных отношений, их структурные элементы, система субъектов валютного регулирования и контроля; дается определение понятия валютных правоотношений.

Ключевые слова: валютные правоотношения, валютные ценности, валюта, валютный контроль, валютное регулирование, резидент, нерезидент.

Dzhavaga A. Currency Legal Relationships on Current Legislation of Ukraine: the Concept and Features

The author probes in the article legal nature of currency relations, their structural elements, system of currency regulation and control subjects, gives a determination the concept of currency legal relationships.

The analysis of these features of financial legal relationships allows to talk that to the currency legal relationships all signs of financial are also peculiar, namely:

Currency legal relationships are folded in the field of financial activity of the state, that regulates the order of formation and use of the centralized and decentralizing currency funds clearly. To the marked currency funds according to "About the system of the currency adjusting and currency control" it is belonged ст.14 Decree of Cabinet of Ministers of Ukraine the State currency fund of Ukraine, republican (Autonomous Republic of Crimea) currency fund, local currency funds and other.

Founding for the origin of currency relations is the activity carried out by the state from formation and use of necessary currency funds.

The object of currency relations are currency values that is used in international calculations as a medium of exchange.

To the currency relations, in most cases, inherent imperiously-property character, id est one of subjects is provided with the state by imperious plenary powers in relation to other participants of currency legal relationship. It is confirmed by plenary powers of the National bank of Ukraine, that carries out a management in the sphere of turnover and use of foreign currency.

Thus, for currency relations characteristic presence of the authorized agent by the state of supervisory subject, in particular, National bank of Ukraine (for example: delivery of licenses, imposition of fines, recall of licenses and other).

Public relations that is well-regulated the norms of currency legislation are not limited to the relations, that arise up in the process of creation, distribution and use of money funds of the state with the aim of realization of their tasks (financial legal relationships), but also closely constrained with public relations that arise up in the sphere of public administration the financial credit system for providing of interests of the state (administrative legal relationships), id est have complex character and regulated by the norms of currency legislation, included in the article of financial and administrative right.

Key words: currency legal relationships, currency values, currency, currency control, currency regulation, resident, nonresident.